

Спеціалізованій вченій раді Д 64.055.01
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук, доцента
Гончар Вікторії Василівни
на дисертаційну роботу Баланович Анни Миколаївни
«Обґрунтування стратегій розвитку промислового підприємства на основі
ринкових тенденцій», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальність, мета і задачі дослідження

Машинобудівний комплекс є базою економічного розвитку, який формує сьогодні більшу частину ВВП і забезпечує великий відсоток зайнятості населення більшості розвинених країн світу. Серед лідерів даного сектору нині перебувають машинобудівні підприємства Китаю, Німеччини, Японії, США, Кореї, Франції, Італії. Натомість частка обсягу продажу машинобудівної продукції України у світі є незначною – лише 0,08 %. Така картина лише підтверджує той факт, що сьогодні більшість промислових підприємств не обґрунтують свою стратегію розвитку з урахуванням змін на ринку, а акцентують увагу на оперативному аналізі поточного стану та розробленні короткострокових цілей і завдань. Це суттєво знижує ефективність управління потенціалом підприємства, погіршує його забезпеченість ресурсами, а також гальмує розвиток якості персоналу підприємств, зростання продуктивності праці, прибутку, іміджу, конкурентоспроможності. Відповідно, для вироблення рекомендацій щодо подальшого розвитку вітчизняних промислових підприємств та відповідно структурної перебудови необхідний глибокий аналіз

ситуації на світовому і українському ринках. Це актуалізує завдання подальшого розвитку й обґрунтування теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування стратегії розвитку промислового підприємства з урахуванням ринкових тенденцій.

Об'єктом дослідження в дисертаційній роботі став процес формування стратегії розвитку промислового підприємства з цих позицій виконане Баланович Анною Миколаївною дослідження, що спрямоване на обґрунтування методичних зasad і розроблення прикладних рекомендацій щодо формування та вибору стратегії розвитку промислового підприємства на основі комплексного дослідження сучасних ринкових тенденцій, є актуальним.

Практика функціонування вітчизняних підприємств, аналіз робіт вітчизняних та іноземних науковців засвідчує про відсутність теоретичних та методичних підходів щодо формування прогнозів і стратегічних планів розвитку промислових підприємств на основі застосування формалізованих методів виявлення закономірностей і основних ринкових тенденцій в промисловості.

Позитивною особливістю, яка додатково підтверджує актуальність дисертації є те, що проведені дослідження стали складовою науково-дослідної роботи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за темою: «Методичні засади гармонізації взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем» (номер державної реєстрації № 0117U000428), в межах якої автором поглиблено теоретичні засади формування стратегій розвитку промислового підприємства та розроблено практичні рекомендації щодо формування ефективної моделі вибору стратегії розвитку підприємства з урахуванням впливу ринкового середовища.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність та новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації та авторефераті Баланович А. М., в достатній мірі обґрунтовані. Зміст дисертаційної роботи і наукових публікацій здобувача за темою засвідчують достатню достовірність отриманих наукових результатів та зроблених

висновків і пропозицій. Вони базуються на поглибленому вивченні та узагальненні наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, в яких досліджуються проблеми стратегічного розвитку на промислових підприємствах у контексті аналізу ринкових тенденцій.

Ознайомлення зі змістом роботи також дозволяє стверджувати, що мету дисертаційного дослідження досягнуто, а завдання роботи виконані у повному обсязі. Цьому сприяли, зокрема, логічна послідовність проведеного дослідження і чіткість викладання матеріалу як усієї роботи, так і кожного з її трьох розділів.

У вирішенні поставлених у дисертації завдань автором використано широке коло сучасних методів дослідження: аналізу та синтезу, логічного узагальнення і порівняння та морфологічного аналізу. Особливої уваги заслуговує запропоноване автором визначення сутності розвитку підприємства, яке відрізняється розглядом розвитку як специфічного типу змін (трансформацій), який є виключно позитивним, у формі процесу переходу із одного стану підприємства до іншого з якісно іншим набором властивостей і функцій та вищими кількісними значеннями параметрів, обумовлений діалектично взаємодіючими системними протиріччями внутрішнього та зовнішнього характеру. Такий підхід до розвитку дозволяє більш ефективно використовувати наявні ресурси та характеризується циклічним.

Здобувач кваліфіковано та широко використовує такі методи економіко-математичного та статистичного аналізу, як: багатовимірний факторний аналіз; кластерний аналіз; експертний аналіз; аналіз часових рядів; нечіткі множини. Окрім цього, позитивне враження справляє знання автором таких програм, як Microsoft Excel, Statistica 10.0, Fuzzy Logic Toolbox.

У дисертаційній роботі автором сформульовано ряд наукових положень, висновків і рекомендацій, сукупність яких являє собою вирішення важливого наукового завдання, що має суттєве значення для економічної науки та практики. Серед них найбільш вагомими є такі.

Так, у першому розділі «Науково-теоретичні основи формування стратегій розвитку промислових підприємств та сучасні особливості їх функціонування» автор формулює сутність поняття «розвиток підприємства»,

характеризує особливості функціонування промислових підприємств, що дозволяє більше коректно проаналізувати та узагальнити властивості розвитку промислових підприємств (с. 19–33). Дисертант робить висновок про необхідність забезпечення належного рівня складності системи, що управляє для забезпечення дії закону «необхідного різноманіття» (с. 34–35). Такий підхід дозволив Баланович А. М. обґрунтовано перейти до розгляду теоретико-методичних основ формування стратегії розвитку підприємства (с. 36–42) та запропонувати класифікацію комплексних стратегій промислового підприємства, які ґрунтуються на формуванні стратегічних цілей з використанням систематичного (комплексного) аналізу факторів, що впливають на вибір напрямку розвитку підприємства (с. 43–49). Особливістю запропонованої класифікації є розподіл за п'ятьма критеріями: товар, ринок, структура, виробництво, технологія, де тип стратегій визначається комбінацією цих критеріїв в залежності від набуття чи не набуття нового стану, це дозволяє включити до класифікації всі можливі траєкторії розвитку підприємства (с. 48).

Істотне місце в роботі відводиться обґрунтуванню процесу формування стратегії розвитку у вигляді логічного ланцюжка (с. 50–55), що складається з комплексного аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, обґрунтування стратегічних цілей та формулювання місії підприємства, розробки альтернативних стратегій, вибору стратегії розвитку підприємства, реалізації стратегії розвитку підприємства, оцінки роботи, вивчення нових тенденцій і здійснення коригування. Здобувач справедливо зазначає про важливість розробка відповідного механізму з метою досягнення спрямованого, незворотного, закономірного розвитку підприємства.

Дисертант робить висновок про необхідність прогнозування існуючих ринкових тенденцій в умовах підвищення динамізму ринку товарів і послуг (с. 56–83). Досить актуальним є запропоноване визначення поняття «ринкові тенденції», що розуміються як події, які повторюються систематично, або характеризуються набуттям параметрами ринку нових значень, які закріплюються. Під параметрами автор розуміє сукупність характеристик: якісних (взаємодія продавців і покупців; обсяг ринку; життєвий цикл продукції, підприємства та галузі; характер регулювання державними органами;

механізми функціонування та сукупність інститутів, які забезпечують соціально-економічні відносини обміну на даному ринку) та кількісних (темпи зростання ВВП; індекс інфляції; індекс цін виробників промисловості; індекс промислового виробництва; обсяг капітальних інвестицій у промисловість; рівень безробіття; обсяг іноземних інвестицій в Україну та з країни).

Другий розділ дисертації присвячено аналітико-методичному забезпеченням оцінювання розвитку промислових підприємств (С. 87–102), що дозволило розробити та запропонувати методичний підхід щодо визначення рівня розвитку машинобудівних підприємств на основі використання комплексних показників, сформованих за допомогою багатовимірного факторного аналізу та об'єднаних в узагальнюючий інтегральний показник розвитку методом адитивної згортки з урахуванням їх значущості та відповідності нормативній умові розвитку. Перевагами цього підходу є проста процедура отримання та обробки вихідної інформації щодо рівня функціонування підприємства, що, в свою чергу, сприяє своєчасності коригування та наближення підприємства до запланованої стратегічної мети (С. 103–119).

Науковий і практичний інтерес викликає виявлення та аналіз передумов обґрунтування стратегії розвитку на машинобудівних підприємствах (С. 120–138), що підтвердило важливість та необхідність подальшого розвитку методичного забезпечення процесу обґрунтування стратегії розвитку промислового підприємства та її вибору на основі ринкових тенденцій.

В рамках третього розділу «Удосконалення процесу обґрунтування стратегії розвитку промислового підприємства на основі ринкових тенденцій» дисертантом розроблено механізм формування стратегії розвитку промислового підприємства (с. 141–160), особливістю якого є структурно-логічна послідовність етапів формування стратегії розвитку підприємства, що базується на врахуванні циклічного характеру функціонування ринкового середовища та передбачає формулювання мети в контексті впливу ринкових тенденцій та дозволяє обирати й реалізовувати принципи, функції, методи та інструменти стратегічного управління, функціонувати відповідно наявного ресурсного, нормативно-правового, фінансового, організаційного, інформаційно-аналітичного

забезпечення.

Прикладне значення має аналіз та прогнозування сучасних ринкових тенденцій (с. 161–180), який дозволив побудувати шість моделей на основі використання комплексу методів ARIMA з пакету Statistica 10.0 та шляхом розрахунку показників оцінки ряду динаміки.

Здобувачем удосконалено методичний підхід до вибору й обґрунтування стратегій розвитку промислового підприємства, який, на відміну від існуючих, містить двовіневу модель прийняття рішень з використанням теорії нечітких множин: перший рівень – вибір комплексної стратегії розвитку підприємства, що передбачає врахування інтегрального показника рівня розвитку, ризику, на який іде підприємство при наявному фінансовому потенціалі, та ступеня здатності підприємства адаптуватися до ринкового середовища; другий рівень – вибір стратегії розвитку підприємства з урахуванням прогнозування ринкових тенденцій, який базується на таких ключових параметрах, як обсяг ринку, рівень конкуренції, життєвий цикл продукції (С. 181–205). Слід погодитись з автором, що використання запропонованої моделі вибору стратегії розвитку промислового підприємства дозволить при мінімальних витратах та в короткі терміни отримати об'єктивну оцінку і зробити вибір стратегії розвитку з наявних альтернатив.

Таким чином, можна констатувати, що результати наукового дослідження Баланович А. М., що представлені в дисертаційній роботі, достатньо обґрунтовані і мають наукову новизну.

Висновки за розділами та загальні висновки логічно становлять єдине ціле, а результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності машинобудівних підприємств.

3. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у подальшому розвитку визначення понять «розвиток підприємства» та «ринкові тенденції», класифікації стратегій розвитку підприємства.

Прикладна цінність результатів дисертаційного дослідження

Баланович А. М. полягає в тому, що використання розроблених теоретичних та методичних положень щодо формування стратегії розвитку промислового підприємства та її вибору з урахуванням ринкових тенденцій дозволить задіяти комплексний підхід у процесі обґрунтування пріоритетних та перспективних напрямів розвитку, підвищити раціональність використання ресурсного потенціалу підприємства і, таким чином, максимізувати рівень його розвитку.

Результати наукового дослідження використані в діяльності таких вітчизняних промислових підприємств: ТОВ «Петрометал Україна» (довідка № 27/12-3 від 27.12.2017); ТОВ «Силові енергетичні машини-ЕМЗ» (довідка № 11-03 від 07.11.2017).

Ознайомившись із текстом дисертаційної роботи, змістом автoreферату та публікаціями Баланович А. М. можна стверджувати, що переважна більшість наукових положень, пропозицій і висновків, представлених у роботі, є обґрунтованими та не дають підстави сумніватися в їх достовірності. Наукова новизна та практична значущість дисертаційної роботи знайшли відповідне відображення у фахових наукових статтях та матеріалах апробаційного характеру. При цьому кількісне і якісне представлення друкованих праць надають авторові офіційне право публічного захисту дисертаційної роботи. З публікацій, що написані у співавторстві, використано тільки ті результати, які отримані автором особисто.

На підставі вище зазначеного можна зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження має теоретичне і науково-практичне значення.

4.Аналіз публікацій та повнота відображення наукових результатів в автoreфераті. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи й опублікованими працями дисертанта дозволяє стверджувати, що ключові наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, знайшли своє відображення у публікаціях автора.

У відкритому друці за темою дисертації автором опубліковано 14

наукових праць, з них: 5 статей у фахових виданнях, 4 статті в наукових фахових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 5 тез доповідей і матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 7,79 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належить 5,97 ум.-друк. арк.

Усі основні наукові положення, висновки та пропозиції, що винесені на захист, обґрунтовані та одержані автором самостійно. В опублікованих працях достатньою мірою відображені сутність результатів виконаного дослідження та їх наукову новизну. Основні положення і наукові результати, що представлені у дисертаційній роботі Баланович А. М. доповідалися й отримали позитивну оцінку на 5 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що дозволяє вважати апробацію результатів дисертаційної роботи достатньою.

Повнота викладення результатів дисертаційної роботи, обсяг і кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Дисертаційна робота має логічну структуру, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботи становить 343 сторінки, із них 195 сторінок займає основний текст. Робота містить 33 рисунки та 48 таблиць.

Викладення матеріалу здійснено послідовно та обґрунтовано. Стиль викладення матеріалів дослідження, наукових положень, висновків та рекомендацій відзначається науковою значущістю, логічною структурою і забезпечує доступність сприйняття. Текстовий матеріал проілюстровано достатньою кількістю таблиць, рисунків та додатків, які в повній розкривають суть дисертації.

Автореферат підготовлений відповідно вимог до змісту, структури та стилю викладення і відображає основні наукові результати, які одержані в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації дисертаційної роботи. Вивчення дисертації та автореферату дозволяє зробити висновок щодо ідентичності змісту автореферату і основних положень дисертації.

За обсягом і оформленням дисертаційна робота і автореферат здобувача

відповідають вимогам, що встановлені МОН України до кандидатських дисертацій.

5. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Відзначаючи авторський підхід до вирішення досліджуваної проблематики та позитивну оцінку викладених положень, висновків і рекомендацій, необхідно відмітити окремі положення, які мають дискусійний характер та потребують додаткової аргументації, а саме:

1. У підрозділах 1.1. та 1.2 розглянуто існуючі підходи науковців до визначення поняття «розвиток» та «стратегія». На нашу думку, автору доцільно було б приділити увагу не лише дослідженю теоретичних підходів до визначення сутності цих понять, але й надати авторський коментар, визначити позитивні і негативні ознаки кожного із існуючих визначень.
2. Автором у підрозділі 3.1 (с. 158-160) детально проведено аналіз складових механізму формування стратегії розвитку промислового підприємства на основі ринкових тенденцій. Однак, залишилось поза увагою питання щодо визначення найбільш придатних та ефективних інструментів у практичній діяльності виробників машинобудівної продукції, що доцільно було б навести.
3. У підрозділі 3.2 (с. 162) дисертаційної роботи наведено показники оцінки загальних ринкових тенденцій, але автором недостатньо повно описано процес формування зазначених показників, не обґрунтовано їх використання. Розкриття вказаних аспектів сприяло б підвищенню аргументованості зроблених висновків.
4. У третьому розділі роботи також доцільно було більше уваги приділити організаційним аспектам впровадження механізму формування стратегії розвитку промислового підприємства, що дозволило б з'ясувати конкретних виконавців та строки реалізації її окремих етапів на прикладі промислових підприємств, що досліджувались.

5. До зауважень також можна віднести відсутність у роботі рекомендацій щодо визначення готовності управлінського персоналу до змін та шляхи подолання опору, який майже завжди супроводжує нововведення, які нерозривно пов'язані з розвитком. На наш погляд, реалізація стратегії розвитку на підприємстві має супроводжуватися чітким алгоритмом дій з боку управлінського персоналу.

6. Автор сформував емпіричну базу дослідження виключно за даними підприємств Харківської області, використав для аналізу достатню кількість підприємств, що дозволило отримати сукупність результатів. Втім з дослідження незрозуміло, наскільки отримані результати можна визнати справедливими для інших підприємств машинобудування, наскільки коректною є їхня екстраполяція для галузі машинобудування в Україні в цілому.

7. Існує певна суб'єктивність експертного оцінювання, оскільки експерти оцінюють наявність або відсутність моніторингових процедур та інструментів взаємодії з ринком на підприємстві, на якому самі працюють (с. 135-136). В роботі автором не визначено, як він це враховував при дослідженні.

6. Загальний висновок

Дисертаційна робота Баланович Анни Миколаївни «Обґрунтування стратегій розвитку промислового підприємства на основі ринкових тенденцій» є самостійно виконаною науковою працею. Проведене дослідження має достатній теоретичний, науково-методичний та практичний рівні. У роботі послідовно та логічно викладено матеріал, в повному обсязі розкрито та обґрунтовано рекомендовані авторські розробки. Тема дисертації повністю відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). В опублікованих працях з достатньою повнотою відображені зміст і основні результати дисертаційного дослідження. Автореферат дисертації належним чином розкриває основні її положення і висновки та є ідентичним дисертації за структурою та змістом.

За науковою новизною, теоретичною й практичною цінністю одержаних результатів дисертаційна робота відповідає вимогам МОН України та пунктам 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами).

Загальна оцінка дисертаційної роботи «Обґрунтування стратегій розвитку промислового підприємства на основі ринкових тенденцій» є позитивною, а її автор - Баланович Анна Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри маркетингу
та бізнес-адміністрування
ДВНЗ «Приазовський державний
технічний університет»

В.В. Гончар

